

Carlos Á. Rizos Jiménez

La poesia jesuítica a l'Arxiu de la Paeria de Lleida¹

 shikar. núm. 02 | 2015 p. 77-84

RESUM

Ofereixo aquí un inventari dels poemes que han aparegut al fons documental de la Companyia de Jesús conservat a l'Arxiu Municipal de Lleida. Sobretot és poesia llatina però hi ha alguns poemes en castellà. Els poetes que hi apareixen representats són Miquel Dòria, Joaquín Carnicer i Francesc Lloses.

PARAULES CLAU

Jesuïtes, llatí, poesia, segle XVIII, Lleida.

ABSTRACT

I take stock of poems that I have found among the documents of the Jesuitic College that remain in the Lleida Municipal Archive. It's nearly all poetry in Latin, but there are also some poems in Spanish. We can find three poets: Michael Doria, Joaquín Carnicer and Francesc Lloses.

KEYWORDS

Jesuits, Latin, poetry, 18th century, Lleida.

INTRODUCCIÓ

Fins fa ben poc temps jo pensava que la poesia de l'antic Col·legi de la Companyia de Jesús que hi havia a l'arxiu de la Paeria era tota la que jo mateix he donat a conèixer, és a dir, els dos poemes llatins —una ègloga nadalenca i un *epos* a Sant Lluís Gonzaga— de Miquel Dòria (Arfa, 1737 – Gènova, 1819) que vaig trobar al lligall que va romandre en l'antic mercat de Santa Teresa (RIZOS 1998 i 2010) i el poema en castellà «Duelo épico en alabanza» (compost en 36 octaves reials) que trobem al final del manuscrit de Pere Ferrusola (RIZOS 2002).² Però l'any passat van aparèixer al dipòsit de l'arxiu dues capses plenes de documents que estaven sense classificar, concretament la 3 i la 4 de les cinc capses que tenen amb documentació dels jesuïtes.³ Aleshores em vaig dedicar a inventariar el contingut d'aquestes dues capses (les altres tres ja les tenia inventariades) i vaig trobar ni més ni menys que set documents que contenen poemes en llatí que molt probablement

¹Aquest treball s'emmarca dins dels estudis del grup de recerca consolidat de la Universitat de Lleida Oficina de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu dirigit per Ramon Sistac Vicén.

²El manuscrit dels *Metaphysica Peripatetica* es trobava abans en un armari de la sala de consulta, juntament amb la major part dels llibres manuscrits de la Companyia de Jesús, però recentment han estat classificats en cinc capses que conserven al dipòsit (aquesta obra correspon ara al registre núm. 7 de la capsa 1). Aquest manuscrit realment és una còpia del que hi ha a la biblioteca de la Reial Acadèmia de la Història (Ms. 9/2983), de manera que el poema no pot ser de Pere Ferrusola. Rectifico, així, la postura que vaig defensar al treball en què editava el poema.

³La presència d'aquest fons documental a l'arxiu municipal s'ha de relacionar amb la gestió de les temporalitats que va dur a terme el govern de Carles III quan va expulsar els jesuïtes d'Espanya el 1767. Tots els documents manuscrits que van trobar als col·legis de la Companyia de Jesús van passar a mans del govern i els textos impresos van passar a les biblioteques dels palaus episcopals en aquelles ciutats on no hi havia universitat, com era el cas de Lleida, que l'havia perdut, com les altres capitals catalanes, en favor de la Universitat de Cervera (cf. MARTÍNEZ TORNERO 2010: 110–114).

van ser escrits per jesuïtes al Col·legi de Sant Ignasi de Lleida. Només dos d'aquests documents estan signats de manera que els puguem atribuir a jesuïtes concrets:

—Joaquín Carnicer (vuit poemes repartits en tres pàgines d'un lligall que també conté un discurs d'un altre autor)⁴: 1) «Epigramma In Virginem Mariam» (6 v.); 2) «In eandem» (4 v.); 3) «In Epiphaniam» (6 v.); 4) «De Jesu Nativitate, in Virginem gratulatio» (8 v.) [fins aquí es troben al fol. 7v]; 5) «In Herodem ob mortem innocentium» (8 v.); 6) «De poenitentia Sancti Patris Nostri Ignatii» (6 v.); 7) «De raptu eiusdem» (10 v.) [aquests es troben al fol. 7r]; 8) «De Baptismo Constantini» (10 v.) [aquest es troba a cavall entre el fol. 7r i el fol. 6v].

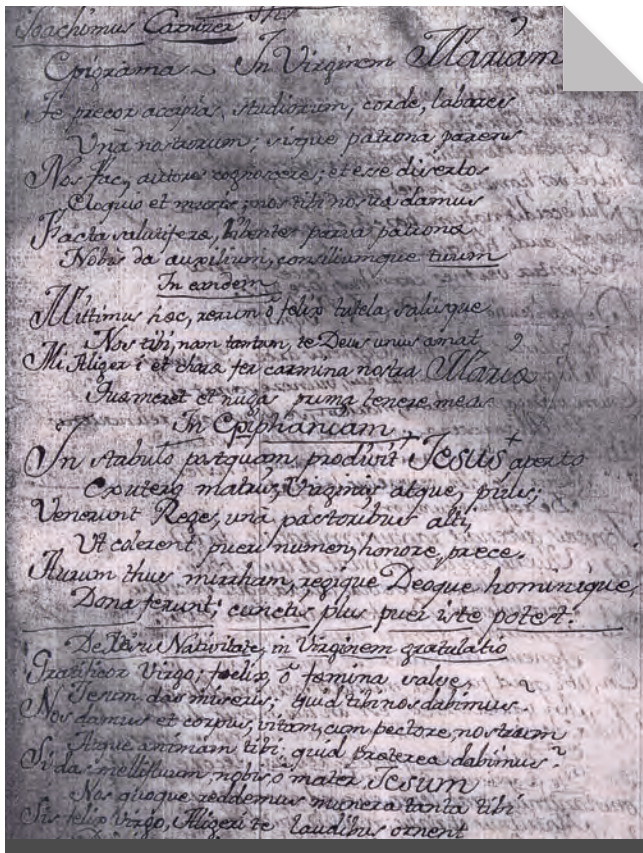

Fig. 1 - Poemes de Joaquín Carnicer

Tots aquests poemes estan compostos en díctics elegíacs i es troben dins d'un lligall que inclou també el discurs *De Laudibus Aragoniae Provinciae Oratio* (fols. 1r–5v; el fol. 6r està en blanc, i els poemes s'han començat a escriure des del final d'aquest lligall, que es troba a la capsa 4).

—Francesc Llores⁵ (un quadernet de 18 p. a la capsa 4; amb quaranta-una composicions poètiques): 1) «Ad Divum Purum de Alcantara, tectum a Deo nivis tecto: Epigramma» (12 vv; díctics); 2) «Ad Divae Theresiae Transpossum Cor: Epigramma» (4vv; díctics); 3) «Ad Divum Ignatium a Loyola ludentem ad Animam revocandam: Epigramma» (6 v.; díctics); 4) «Ad Divum Stanislaum Koska, qui quin maderet transivit Pharum: Epigramma» (6 v.; díctics); 5) «Ad Divum Aloysium Gonzaga, qui poenitentiam impetravit, quod non valuit verbis, nec lactrinis: Epigramma» (6 v.; díctics); 6) «Ad Hugo Grotum, qui arte ab antro Carceris discessit: Epigramma» (12 v.; díctics); 7) «Ad Festivitate Omnium Sanctorum: Ode Saphica» (48 v.; estrofa sàfica); 8) «Ad Priamum, qui de sui habi mortem in dictam sumens, fuit interfectus: Epigramma» (6 v.; díctics); 9) «Divus Franciscus Xaverius Crucifixo Indorum Agmen delebit: Ode Saphica» (20 v.; estrofa sàfica); 10) «Ad Eduardum, dum recusanti exercitu fluvium natatu Transire, ipse primus transivit, et postea milites tali visa agitati: Epigramma» (6 v.; díctics); 11) «Aeneas, Anchisem a flammis Troyae liberat: Epigramma» (8 v.; díctics); 12) «Ad Venerabilis Patris Francisci Calamum: Epigramma» (8 v.; díctics); 13) «Ad Divum Stanislaum: Ode Dachtilica» (20 v.; estrofa asclepiadea 2a); 14) «Ad Koska servitutum, Societatis Jesu admissum conantem: Epigramma» (10 v.; díctics); 15) «Angeli Stanislao Corpus Christi offerunt: Epigramma» (8 v.; díctics); 16) «Ad Certamen Aeneae cum Harpiis: Ode Dicolos Tetraastrophos» (24 v.; estrofa sàfica); 17) «Ad Virginis Praesentationem» (23 v.; trímetres iàmbics); 18) «Epigramma Fortor bis Divae Caeciliae caput perbubiem, illud nequivit imputare» (6v.; díctics); 19) «Ad Christum Agnum, qui exposcenti Divo Clementi auxilium ad levandam sitim fontem pede affirmavit: Epigramma» (6 v.; díctics); 20) «Refluenti

⁴ Nascut a Saragossa el 1743 (tot i que a Ochandarena [1907: 8] consta el 1746), va ingressar a la Companyia de Jesús el 1758. Pertanyia al col·legi de Saragossa al moment de l'expulsió i va morir a Madrid, després de reformada la Companyia, el 1819 (Mendizábal 1972: núm. 214; Ferrer Benimeli 1996: 145). Va ser dos anys al noviciat de Torrent (1758–1760), un com a escolar de Lletres Humanes al Col·legi de Manresa (curs 1760–1761), dos estudiant filosofia al Col·legi d'Urgell (1761–1763), un a Barcelona estudiant matemàtiques (curs 1763–1764) i dos més a Madrid cursant segon i tercer de matemàtiques (1765–1766), d'acord amb la informació que trobem als catàlegs (Catalogus personarum et officiorum provinciae Aragoniae Societatis Jesus, edicions del 1759 al 1766: 1759, p. 34; 1760, p. 37; 1761, p. 20; 1762, p. 47; 1763, p. 48; 1764, p. 7; 1765, p. 49; 1766, p. 49).

⁵ El pare Francesc Llores pertanyia al col·legi de Barcelona al moment de l'expulsió (Ferrer Benimeli 1996: 144). Va néixer a Barcelona el 10 d'abril de 1728, ingressà a la Companyia de Jesús el 23 de gener de 1744. Al 1749 el trobem estudiant al Col·legi d'Urgell però al 1753 ja el tenim al de Barcelona (ARSL, *Catalogus I Provinciae Aragoniae*, any 1749, fol. 146r, any 1753, fol. 221r). Al 1754 acabà el 3r any de teologia al mateix col·legi, des de 1755 fins a 1760 fou professor al Col·legi de Manresa, al 1761 estava entre els pares de tercera probació a la Casa de Probació de Tarragona, del 1761 al 1763 estigué al Col·legi de Calatayud -el primer any com a professor de Lògica i els altres dos de Filosofia- i des de 1764 fins a l'expulsió estigué al Col·legi de Barcelona -els dos primers anys com a missioner i l'últim com a professor de Sagrades Escripures- (Catalogus personarum... 1754, 1756, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1762bis, 1763, 1764, 1765, 1766: 28, 25, 24, 25, 27, 25, 81, 8, 8, 4, 4, 5 respectivament). Durant l'exili va publicar un opuscle que porta per títol *Respuestas de Claudio en defensa del consonante usado en el verso, o bien sea la rima a Trebacio, que le impugna en parejas castellanas...* (Ferrara, 1775; 40 pàgs.). Va morir a Ferrara al 1782 (*Enciclopedia Espasa*, s.v. Llores [Francisco]). Molt probablement també és l'autor d'una sèrie quatre quadernets (de 24 pàgines cadascun) signats amb l'abreviatura P.L. (Pare Llores) que es troben a la mateixa capsa 4; un està sense numerar però els altres duen els números 5, 6 i 8 (aquest probablement era l'últim perquè en ell comença la *Disputatio ultima*). No sabem si aquests textos en prosa llatina, aparentment procedents d'un tractat de teologia, es poden relacionar amb les seves *Theses Philosophicae per triennium in scholis exegeticae quas defendebat Ioachimus Conejares* (Calatayud, 1764?) conservades a la Biblioteca Diocesana de Tudela

Pelago Corpus Divi Clementis reperitur: Epigramma» (10 v.; dístics); 21) «Ad Martyrium Divae Chatharinae: Ode Dicolos Tetrastrophos» (32 v.; estrofa sàfica); 22) «Divus Andreaes Christum sequuntur motus voce Divi Joannis Bapstista dicentis 'Ecce Agnus Dei': Epigramma» (6 v.; dístics); 23) «Christi Imago in Hispania sudat, quoties Xavier aliquam poenam sustinet: Epigramma» (8 v.; dístics); 24) «Ad Divi Xaverii poenitentiam: Epigramma Acrosticum» (6 v.; dístics amb la llegenda XAVIER tant al començament com al final dels versos); 25) «Non erat eis locus in Diversorio: Epigramma» (6 v.; dístics); 26) «Herodes aliquo timore regnum amthendi percutitus visis Magis: Ode Dicolos Testrastrophos» (24 v.; estrofa sàfica); 27) «Ad Piscatorem factum caecum, dum praedam a stagno auferebat imperatoris Caesaris: Epigramma» (4 v.; dístics); 28) «Ad Menetera ad mare ejectum, ob eius inobedientiam: Epigramma» (8 v.; dístics); 29) «Ad Divum Ignatium a Loyola ad stagnum porjectum, ne Adolescentis flagitium praecep rueret: Epigramma» (12 v.; dístics); 30) «Populus fame oppressus Divi Juliani precibus subsidium adipiscitur: Ode Dicolos Tetrastrophos» (32 v.; estrofa asclepiadea 2a); 31) «Simon postquam Christum puerum manibus tenet, Exclamat 'Hunc &': Ode Monocolos» (18 v.; asclepiadeus menors); 32) «Divus Joannes a Mata in Monte dicto, Aliqua frigida caendum eret Sanctissimorum virorum: Epigramma» (8 v.; dístics); 33) «Christus Divo Thomae Aquinati dixit 'Bene scripsisti de me, Thoma': Epigramma» (6 v.; dístics); 34) «Mater natum cernens vivum post tormentum, grave licet, optavit, ad depoposcit ejus mortem: Epigramma» (12 v.; dístics); 35) «Mathaeum invitantem Publicanos, ipsum ad Christum, ut eos convertat: Epigramma» (6 v.; dístics); 36) «Ad Divam Telam Leones superantes: Epigramma» (4 v.; dístics); 37) «A Venerabilis Pater Franciscus Suarez, quo sibi consu facti Angliae dum illius Lebrum ussit, responsum dedit Martyrii cupiditates pateficiens: Epigramma» (10 v.; dístics); 38) «Ad Divum Franciscum a Borgia locum sibi

● **Vaig trobar
● ni més ni
● menys que set
● documents
● que contenen
● poemes en
● llati que molt
● probablement
● van ser escrits
● per jesuïtes
● al Col.legi de
● Sant Ignasi de
● Lleida.**

commodum esse ludae pedes putantes: Epigramma» (6 v.; dístics); 39) «Ad Virgines de Columna, cur ad Hesperiam super Columbam: Epigramma» (2 v.; dístics); 40) «Ad Divum Eduardum, qui noluit profusione sanguines proprium Regnum iterum posidere: Epigramma» (6 v.; dístics); 41) «Transactis Scholasticorum feriis, in festiva Divae Lucae luce, iterum illi studium adoriuntur: Epigramma» (8 v.; dístics).

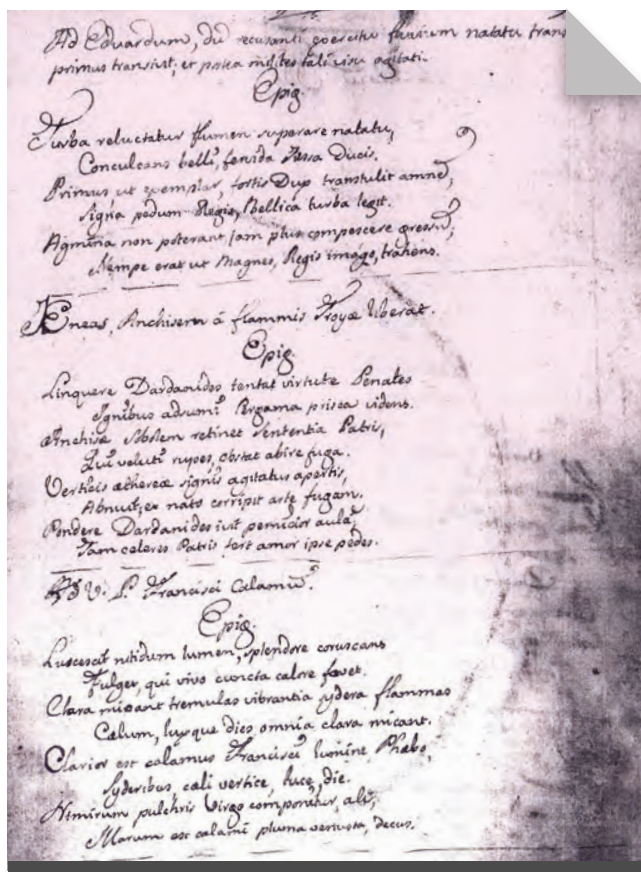

Fig. 2 - Epigrames inicials de Francesc Lloesc.

Després trobem cinc documents que contenen poemes anònims. Són els següents:

—Un poema anepígraf format per 88 hexàmetres (4 p.; es tracta d'un full gran plegat que es troba a la capsa 3), el primer dels quals diu així: «Vos ego Bethliadae Pastores, nocte per agnos...».

—Un lligall de 36 p. (només hi ha escrites les 28 primeres, però a la darrera hi llegim la paraula «Versos») que es troba a la capsa 3 i presenta 8 poemes: 1) «Ad Virginem» (1r vers: «Virgineae lauri, venerandaque sacra Mariae...»; 78 hexàmetres); 2) «Ad Deiperam In conceptione, in anuntiatione, et spiritus sancti radiis illustrata» (1r vers: «Conscita Pierio quo mens impellitur aestro...»; 148 hexàmetres); 3) «Ad nataliciam Christi: Epos» (1r vers: «Vos o! Queis Maium dulci modulamine cantus...»; 131 hexàmetres); 4) «Ad nativitatem Jesus» (1r vers: «Undique sollicitor stimulis, ac pectus ante lum...»; 120 hexàmetres); 5) «Ad nativitatem Jesus» (1r vers: «Hic est ille Dies toto celebratus in orbe...»; 181 hexàmetres); 6) «Ad laudem Beatae Virginis Conceptione: Epos» (1r vers: «Exercem animos alii, viresque secundas...»; 110 hexàmetres); 7) «Ad nativitatem Jesus» (1r vers: «Claudite Parnasus Musae jam noblia cessent...»; 139 hexàmetres); 8) «Ad nativitatem Jesus» (1r vers: «Congelat ora pavor, dirus tremor occupat artus...»; 124 hexàmetres).

El manuscrit acaba amb el següent colofó, que consta de dos dístics elegíacs: «Pande Philippe precor pueri primordia pulchri / Permulces partus pignora prompta poli / Propterea pangit peperit pergrata puella, / Pigritiem praestans, pectore pelle suo». Aquest colofó permet datar de manera aproximada aquest poemari tot relacionant-lo amb el regnat de Felip V. Tots els poemes acaben amb la paraula *cecini* 'he cantat' i el número de versos que formen cada composició.

—El poema «Ad Judam Machaveum: Epos», format per 201 hexàmetres (1r vers [precedit d'un afegitó que diu «Parvus tibicen»]: «Laurea Indaefensio celebrare trophaea...»), es troba dins d'un lligall (de la capsula 3) de 32 pàgines que també conté dos discursos: *Ad Modestiam Oratio* (p. 1–8) i *De sapientia cum Virtute coniugenda Oratio* (p. 15–28; que acaba amb un colofó que diu: «XVI Kalendas Septembris», trad. '16 de setembre'). El poema es troba en les p. 8–15.

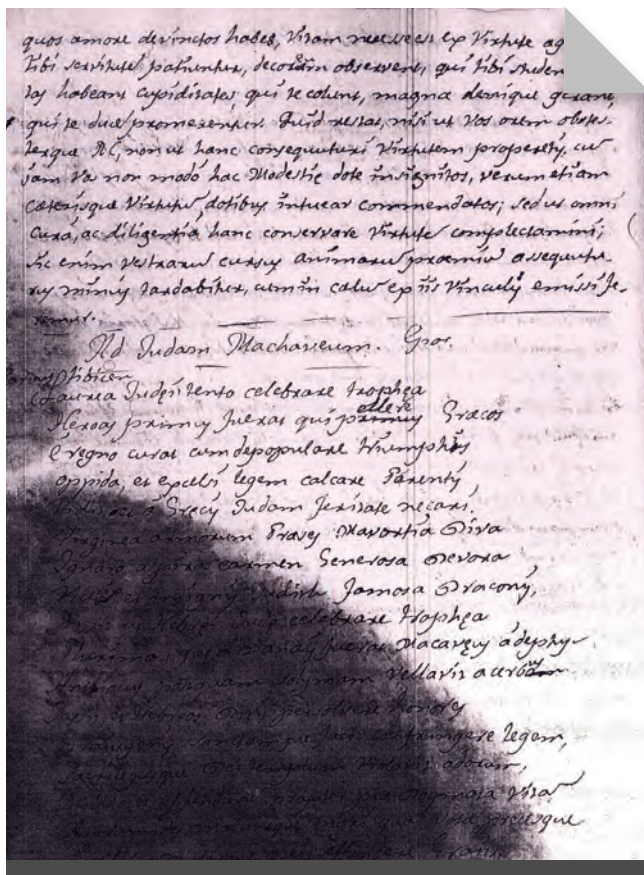

Fig. 3 - Poema en hexàmetres «Ad Judam Machaveum».

—Un poemari de 28 pàgines numerades que es troba a la capsula 4 i que porta per títol *Algunas de las Poesías, que se pusieron en la Fiesta de la Translación del SS. Sacramento a la Iglesia nueva de Belén. Año 1729*. L'hem de relacionar amb el Col·legi jesuític de Barcelona anomenat Betlem. Consta de 51 poemes, tot i que només estan numerats els primers vint-i-cinc. Precisament, aquests 25 són tots en llatí

i, a partir del 26, en trobem alguns en castellà (el 26, el 29, el 30, el 31, el 36, el 37, el 38, el 39, el 40, el 41, el 42, el 46 i el 47), de manera que tenim trenta-vuit poemes en llatí i tretze en castellà. Són els següents: 1) «Quinquaginta elapsis annis Eclesiae Colopon imponitur: Epigramma» (2 v.; dístics); 2) «Novi Jejudum Templi Magnificencia: Epigramma» (10 v.; dístics); 3) «E veteri ad novum Templum migrante Deo multiplex Via lactea Barcinoni canduit: Epigramma» (8 v.; dístics); 4) «Bethlehemeticum novum Templum cedit Barcinoni in Arcem: Epigramma» (8 v.; dístics); 5) «Impensae maximae in hoc Templo abundantissime compensare: Epigramma» (10 v.; dístics); 6) «Ad novum Templum: Epigramma» (8 v.; dístics); 7) «Ecclesiae nove Horoscopus: Epigramma» (6 v.; dístics); 8) «Ad Jesu nascenscentis efigiem supra Ecclesiae Porticum: Epigramma» (10 v.; dístics); 9) «Non decuit ut nigro marmore ultra bases haec Templum surgeret: Epigramma» (6 v.; dístics); 10) «Christus in novo Templo Sacramento collocatur: Epigramma» (8 v.; dístics); 11) «Divino Pane Eucharistico in novum Templum translato solaris mensa apparatus: Epigramma» (8 v.; dístics); 12) «Barcino per Bethlehemiticum novum Templum ex occidentali sit Civites orientalis: Epigramma» (8 v.; dístics); 13) «Quatuor Ecclesiae doctores in lumine Templi sculpti: Epigramma» (8 v.; dístics); 14) «In Dedicatione Templi novi ingens tripudium: Epigramma» (8 v.; dístics); 15) «De Sulla supra Ecclesiae novae stigium: Epigramma» (8 v.; dístics); 16) «Quinquaginta anni breve tempus ad tantam molem: Epigramma» (4 v.; dístics); 17) «Et tu Bethlem terra Juda nequaquam minima es, Mich. 5⁶: Epigramma» (8 v.; dístics); 18) «Veteris Templi querimoni e: Epigramma» (6 v.; dístics); 19) «Post quinquaginta annos ad novam Aedem sacrae sinaxis transfertur: Epigramma» (4 v.; dístics); 20) «In Bethlehemistico novo Templo e cunis Jessus migras ad Thronum: Ode» (16 v.; estrofa alcaica); 21) «Ad Bethlehemiticum novum Templum de felici sui absolute: Ode» (16 v.; estrofa alcaica); 22) «Bethlehemiticum novum Templum in longa saecula duraturum: Ode» (12 v.; estrofa sàfica); 23) «Hoc Templum septem Orbis Miracula longe superat: Ode» (15 v.; trímetres iàmbics); 24) «Fama huic Templo aeternitatem pollicerat: Ode» (18 v.; estrofa asclepiadea 2a); 25) «Ad Translationem Eucharisticae in Templum novum: Ode» (4 v.; estrofa alcaica); 26) «Noctem percutiens nascitur omine Gadad Mons in Beatissima» (13 v. castellans; heptasil·labs i hendecasil·labs); 27) «Moseroth, Mons in deserto Pharam, Eruditio: Lemma 'Beatus Homo quem tu erudieris' (Psalmi 93:12): Doctum Eximium Elogium» (18 v.; polimetria); 28) «Horeb, Mons in deserto Pharam: Lemma 'Locus in quo trans terra Sancta est' (Exodus 3:5): Ode Tricolos Tetrastrophos» (16 v.; estrofa alcaica); 29) «Amanà, Mons in Tribu Manasse Veritas: Lemma 'Coronaveris de capite Amanà'»

⁶ Aquest passatge correspon a l'evangeli de Sant Mateu (2:6) i no al llibre de Miquees, tot i que al versicle 2 del capítol 5 hi ha una invocació a Betlem que diu: «et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in milibus Juda ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israhel et egressus eius ab initio a diebus aeternitatis».

(*Canticum Canticorum* 4:8): Décima» (10 v. castellans); 30) «Samaria, Mons in Tribu Ephraim Spina: Lemma 'Sicut liliū inter spinas' (*Canticum Canticorum* 2:2): Quintilla» (5 v. castellans); 31) «Sophim, Mons in Tribu Ephrai[i]m 'Favus distil-l>ans' (*Canticum Canticorum* 4:11): Parejas Reales» (16 v. castellans; parellats hendecasil·labs); 32) «Gelboe, Mons in Tribu Jsachar, Revolutio investigationis: Lemma 'Qu<a>eritur pec<c>at[or]um illus, et non invenietur' (*Psalmi* 9:36): Elogium» (10 v.; polimetria); 33) «Mons Ephraim, Id< >est Lucifer: Lemma 'Flores mei fructus honoris' (*Ecclesiasticum* 24: 23): Epigramma» (10 v.; dístics); 34) «Elgon, Mons prope Jerusalem Olivetum: Lemma 'Quasi oliva speciosa in campis' (*Ecclesiasticum* 24: 19)» (11 v.; polimetria); 35) «Abarim, Mons in Tribu Ruben, acerbis frumenti: Lemma 'Venter tuus sicut acerbis tritici vallatus Liliis' (*Canticum Canticorum* 7:2)»; 36) «Hebron, Mons in Tribu Juda, Societas: Lemma 'Qu<a>e societas luci ad tenebras' (2 *Corinthios* 6:14): Décima» (10 v. castellans); 37) «Seir, Mons in Tribu Manase: Lemma 'Dominus de Seir ortus est nobis' (*Deuteronomius* 33:2): Octaba» (8 v. castellans; octava reial); 38) «Otra» (octava reial); 39) «Gadad, Mons in deserto Pharam: Lemma 'Beatissimam pr<a>edicaverunt' (*Canticum Canticorum* 6:9): Canción» (15 v. castellans; hendecasil·labs i heptasil·labs); 40) «Gichon, Mons extra Jerusalem: Lemma 'Vallis extaltabitur' (Isaia 40:4): Octaba» (8v. castellans; octava reial); 41) «Hachila, Mons in deserto Liph, Dulcedo in ipsa: Lemma 'Stillabunt montes dulcedinem' (Amos 9:13): Canción Real» (15 v. castellans; hendecasil·labs i heptasil·labs); 42) «Garizima, Mons in Tribu Ephraim, Mons remptorum: Lemma 'Pones Benedictionem super Montem Garizim' (*Deuteronomius* 11:29): Décima» (10 v. castellans); 43) «Pharam, Mons in deserto, Pulchritudo: Lemma 'Tota pulchra est anima mea' (*Canticum Canticorum* 4:7): Epigramma» (10 v.; dístics); 44) «Sinai, Mons in deserto Pharam: Lemma 'Gloria Domini super montem Sinai': Ode Asclepiadea con Glicónicos (*Exodus* 24:16)» (12 v.; dístics d'asclepiadeu més glicònic); 45) «Hermon, Mons in Tribu Manese Dedicatum: Lemma 'Sicut nos Hermon' (*Psalmi* 132:3): Phaleucia» (12 v.; versos falecians); 46) «Hebal: Lemma 'Edificavit Josue altare Domino Deo Israel in monte Hebal' (Josue 8:30): Quartilla» (4 v. castellans; redondilla); 47) «Phasga, Mons in Tribu Ruben, Altitudo: 'Solum plenae altitudinis a principio' (*Jeremia* 17:13): Quartilla» (4 v. castellans; redondilla); 48) «Sion, Mons in tribu Jerusalem: Lemma 'Elegit Dominus Sion' (*Psalmi* 131: 13): Ode *Dachtolica*» (12 v.; estrofa asclepiadea 2a); 49) «Ararat, Mons in Armenia: Lemma 'requievitque Arca super Montes Armeniae' (Genesis 8:4): Ode Dicolos *Distrophos*» (16 v.; estrofa sàfica); 50) «Carmelus: Lemma 'Caput tuum ut Carmelus' (*Canticum Canticorum* 7:5): Epigramma» (10 v.; dístics); 51) «Engadii, Montes in Tribu Judá, Fons felicitatis: Lemma 'Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes' (Luca 1:48): Elogium» (16 v.; polimetria).

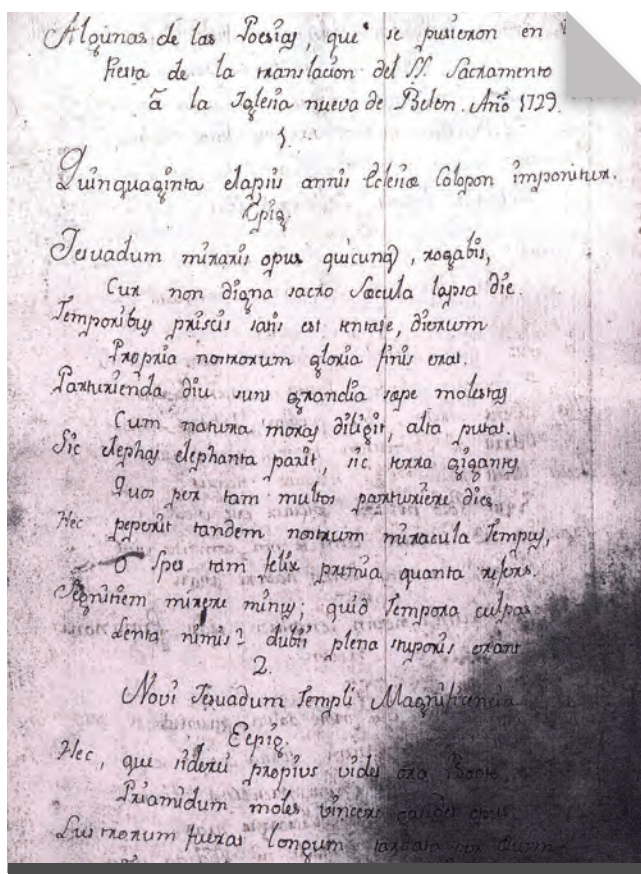

Fig. 4 - Primera plana de l'opuscle que commemora el trasllat del Santíssim Sagrament a l'Església de Betlem.

—Un quadernet de la caps 4 que consta de 16 p. i en què trobem vint-i-nou poemes: 1) «Jupiter, 'Qui venturus est Omnipotens' (*Apocalypsis* 1:8): Ode tricolos *tetrastrophos*» (16 v.; estrofa alcaica); 2) «Genis, 'Natus est vobis <h>odie Salvator' (Lucae 2:11): Ode Dicolos *Distichos*» (12 v.; dístics); 3) «Vulcanus, 'Ignem veni[t] mittere in terram' (Lucae 12:49): Ode Dicolos *Tetrastrophos*» (16 v.; estrofa sàfica); 4) «Pan, 'Et Pastores eran<t> in regione eodem vigilantes' (Lucae 2:8): Ode dicolos *tetrastrophos*» (16 v.; estrofa sàfica); 5) «Diana, 'Qui sunt caeli, et tua est terra' (*Psalmi* 88:12): Epigramma» (8 v.; dístics); 6) «Saturnus, 'Vere tu es Deus absconditus' (Isaiae 45:15): Ode tricolos *tetrastrophos*» (16 v.; estrofa asclepiadea 2a); 7) «Vesta, 'Terra dedit fructum suum' (*Psalmi* 66:7): Epigramma» (11 v.; versos ferecracis malgrat anunciū un epigrama en què esperariem dístics elegíacs); 8) «Mars, 'Non veni pacem mittere sed gladium' (*Mathaeus* 10:34): Ode tricolos *tetrastrophos*» (16 v.; estrofa asclepiadea 2a); 9) «Aurora, 'Aurora quasi consurgens' (*Canticum Canticorum* 6:9): Epigramma» (8 v.; dístics); 10) «Triton, 'Formidabunt filii maris' (*Osaee* 11:10): Epigramma» (14 v.; dístics); 11) «Amphitrites, 'Quando conversa fuerit ad te multitudo maris' (Isaiae 60:5): Epigramma» (14 v.; dístics); 12) «Momus, 'Scrutans corda, et renes Deus' (*Psalmi* 7:10): Ode Dicolos *tetrastrophos*» (16 v.; estrofa sàfica); 13) «Pomona, 'Omnia poma nova et vetera, Dilecte mi, servavi tibi' (*Canticum*

Canticorum 7:13): Epigramma» (8 v.; dístics); 14) «Terminus, 'Magnificabitur usque ad terminos terrae' (Michaeae 5:4): Ode dicolos Distichos» (14 v.; dístics); 15) «Venus, 'Ego Mater pulchrae dilectionis' (Ecclesiasticus 24:24): Epigramma» (8 v.; dístics); 16) «Mercurius, 'Evangelizo vobis gaudium magnum' (Lucae 2:10): Ode tricolos tetrastrophos» (12 v.; estrofa asclepiadea 2a); 17) «Astraea, 'Justitia de caelo prospexit' (Psalmi 84:12): Epigramma» (8 v.; dístics); 18) «Atlas, 'Verbo Domini caeli firmati sunt' (Psalmi 32:6): Ode tricolos tetrastrophos» (12 v.; estrofa asclepiadea 2a); 19) «Libertas, 'Qua libertate Christus nos liberavit' (Galatas 4:31): Epigramma» (8 v.; dístics); 20) «Illustrissimo Domino Emmanuele Samaniego solum calcar viget illud Musae coronantur, et Philomela canit: Epigramma» (8 v.; dístics); 21) «Aliud» (8 v.; dístics); 22) «Augetur in Emmanuele gemino saetitia: Epigramma» (8 v.; dístics); 23) «Aliud» (8 v.; dístics); 24) «Aliud» (8 v.; dístics); 25) «Ode Dicolos tetrastrophos» (16 v.; estrofa sàfica); 26) «Aliud: Epigramma» (10 v.; dístics); 27) «Aliud» (6 v.; dístics); 28) «Aliud» (8 v.; dístics); 29) «Aliud» (6 v.; dístics).

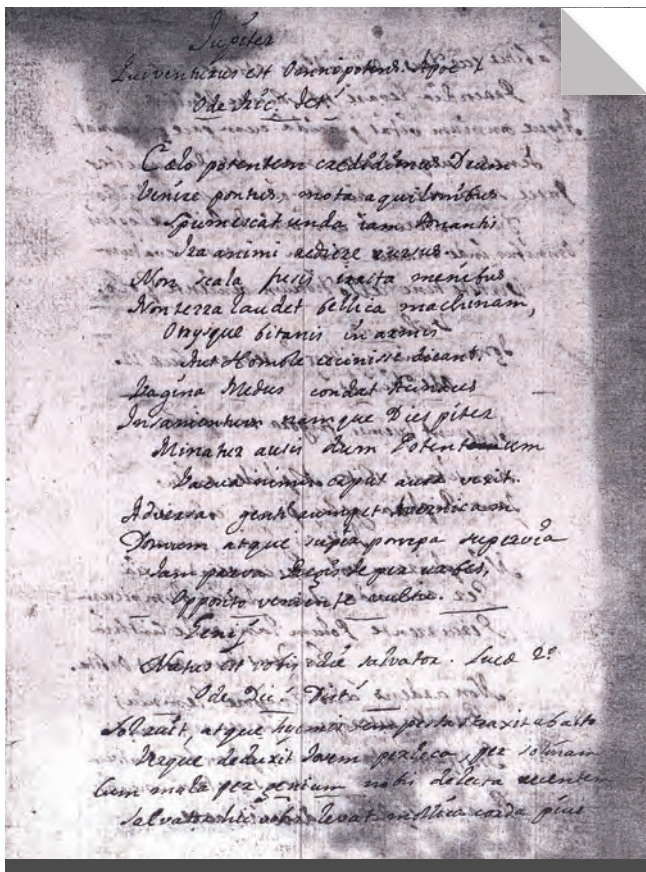

Fig. 5 - Pàgina inicial del quadernet que comença amb el poema «Jupiter».

—Quadernet de la capsula 4 format per 20 p. i titulat *Epigrammata correcta*. Consta de trenta-tres poemes: 1) «De Sancti Ignatii miraculis» (6 v.; dístics); 2) «Sanctus Ignatius a Gallis victus triumphat» (10 v.; dístics); 3) «Ad Divum Patrem Nostrum Ignatium elogium» (42 v.; polimetria); 4) «Alterum»

(48 v.; polimetria); 5) «Dominus Ignatius omnia omnibus factus arte nova medicamen artem nobilitavit: Epigramma» (16 v.; dístics); 6) «Idem, licet effracto cruce, in via Perfectionis non claudicat: Epigramma» (8 v.; dístics); 7) «Idem virtutis vere Olympus fuit» (12 v.; dístics); 8) «Idem novas Prometheus novos e lacu homines efformat: Epigramma» (14 v.; dístics); 9) «Idem Pompas doli dupliciter vulneratus: Epigramma» (10 v.; dístics); 10) «Idem in stabulo nascitur: Ode Dicolos tetrastrophos» (20 v.; estrofa sàfica); 11) «Idem omnibus invisus Paduam ingreditur: Epigramma» (10 v.; dístics); 12) «Excidium Domus Sancti Ignatii vestigiis conferatae luget Barcino: Elegia» (18 vv; dístics); 13) «Sanctus Ludovicus Gonzaga Crucifixum Jesum et filia manu tenens depingitur: Epigramma» (10 v.; dístics); 14) «Idem in propugnatis thesibus se rudem conabatur ostendere: Epigramma» (8 v.; dístics); 15) «Idem in palaestra studiorum occubuit: Epigramma» (8 v.; dístics); 16) «Cum Daemon Sanctum Ludovicum aspiceret Energumeni ore dixit: 'huic Puero magna gloria in Caelis parata est': Epigramma» (6 v.; dístics); 17) «Paulo ante natalicium Sancti Ludovici Sanctus Stanislaus obiit: Epigramma» (6 v.; dístics); 18) «Sanctus Aloisius castitate Angelica Beatorum sedem obtinet: Epigramma retrogradum» (8 v.; dístics amb rima en els hexàmetres); 19) «Idem ab Angelis ut Angelus celebrat: Epigramma leoninum» (8 v.; dístics amb rima lleonina en tots els versos); 20) «Idem humilitatis ergo mali argumentis respondens indoctus apparet: Epigramma» (6 v.; dístics); 21) «Idem Angelus Pacis: Ode Monocolos» (16 v.; asclepiadeus menors); 22) «Pintese un Girasol que desde que el Sol nace hasta que se pone le está mirando; Lemma 'Ardescitque tuendo' (Virgilius Aeneis I, 713): Epigramma» (14 v.; dístics); 23) «Idem coronam spineam gemmae praefert. Ode Dicolos tetrastrophos» (20 v.; estrofa sàfica); 24) «Magnam laetitia Ducit Scholis Sollicitatis Sanctus Lodoix Juvenis ipsarum Patronatus creatus: Epigramma Chronologicum» (8 v.; dístics, el tercer dels quals té en majúscules les lletres MDCCXXXVIII —tot i que desordenades— que corresponen a l'any que Sant Lluís Gonzaga fou proclamat Patró de la Joventut Estudiosa, el 1729);⁷ 25) «Idem Mundo crucifixus, magnam in Caelo gloriam prmercl.:⁸ 'Magna vigent Mundo tua, Lodoix luca salutis, Flagrans ipse Deo quod crucifixus ades' Glos<s>ema» (12 v.; dístics: cadascun dels versos va acompanyat de cadascuna de les paraules que formen el glossema); 26) «Idem liliatis manibus depictus: Epigramma Acrosticum» (6 v.; dístics: les inicials de cada vers formen la paraula LILIUM); 27) «Idem Mundo calcans coronam, caelestes

⁷ Casualment és el mateix any que trobem en el manuscrit *Algunas poesías que se pusieron en la Fiesta de la Translación del SS. Sacramento a la Iglesia nueva de Belén*.

⁸ No he estat capaç d'interpretar aquesta paraula que sembla una abreviatura.

adipiscit: *Epigramma Serpentinum*» (es tracta d'un cal·ligrama en què serpentejen les paraules disposades al llarg de sis línies, però que formen un únic díptic si les combinem de manera adequada); 28) «Idem in dubiis consilium a *Beata Virgine* poscit: *Ode tricolos tetraastrophos*» (24 v.; estrofa alcaica); 29) «Idem contione una *Peccatores multos ad poenitentiam* redegit: *Ode Dicolos Distrophos*» (12 v.; no són díptics però tampoc he pogut identificar-ne la mètrica); 30) «De *Sancto Aloysio* sese acriter verberante ad *Sanctos Angeles* Apostrophe: *Ode Tricolos tetraastrophos*» (20 v.; estrofa alcaica); 31) «Ad eundem manu *Crucificum* et *lilia* gestantem: *Ode Monocolos*» (15 v.; asclepiadeus majors); 32) «Idem peste correptus *Romae* obiit: *Ode tricolos tetraastrophos*» (16 v.; estrofa asclepiadea 2a); 33) «Ad eundem *Scholarum Patronum*: *Hymnus*» (24 v. disposats en dues columnes; dímetres iàmbics).

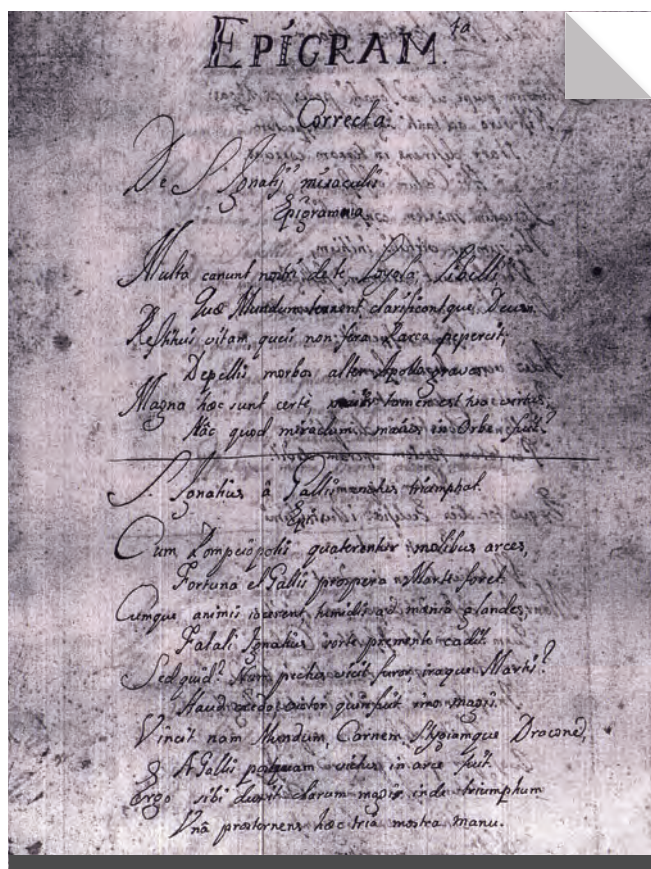

Fig. 6 - Començament dels «*Epigrammata correcta*».

Després de tot aquest inventari ens podríem preguntar si aquí hi ha tota la poesia jesuítica del Col·legi de Lleida que es conserva. No ho sabem, però sí que podem dir que és tota la que ens ha arribat de forma manuscrita. Estem parlant, naturalment, de poesia lírica o narrativa (en podríem dir èpica). També ens ha arribat una obra de teatre titulada *Josepheia* i signada per Miguel Henríquez (de l'any 1610), que va editar l'antic arxiver de la Catedral, en Melchor Bajén l'any 1993, però enlloc diu on va trobar el manuscrit; a mi em va confessar en una conversa telefònica (un parell d'anys abans de morir) que era a Madrid, però no me'n va donar més detalls⁹. Fora dels manuscrits, també coneixem l'obra de Josep Martínez¹⁰ *Exequias reales, que a la muerte de su augustissimo monarca y señor D. Carlos de Austria, Rey de las Españas, celebró la Nobilissima i Fidelissima Ciudad de Lérida* (Col·legi de Lleida 1701), que conté poemes propis (entre els que vull destacar l'«*Ecloga in obitu Caroli II, Hispaniae Regis: Daphnis*») i dels seus deixebles. També ens ha arribat, del segle XVII, el llibre de Joan Rodríguez¹¹ *Aparato fúnebre que la ilustre ciudad de Lérida mandó disponer en las Exequias que celebró a la S.C.R. Magestad del Rey Filipo el Grande, IV de Castilla, y III de Aragón* (Col·legi de Lleida, 1666). Anteriors són les *Obsequias [sic] reales, sermón, oración fúnebre, geroglíficos, emblemas a la Serenissima Reyna de España Doña Isabel de Borbón de gloriosa y immortal memoria, celebradas y hechas por la insigne ciudad de Lérida* (Lleida, 1644), que inclou l'«*Oratio funebris Ilerdae lachrimabundae, gratulabundae pro exequiarum solemnibus*» d'Albí Abella¹² i acaba amb «*Emblemas, geroglíficos y poesías para adorno del Túmulo de la Serenissima Reyna Doña Isabel compuestas por el Colegio Jesuita de la Compañía de Jesús*».

⁹ Després de presentada aquesta comunicació he esbrinat la ubicació del manuscrit de la *Josepheia*: es troba a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, a la secció "Colección de Cortes", manuscrit núm. 9/2578 (ALONSO ASENJO 2006: 11)

¹⁰ Aquest jesuïta, que fou catedràtic de retòrica a la universitat i al col·legi de Lleida (GAYA MASSOT 1954: 170), havia nascut el 1680 i va mantenir correspondència amb Josep Finestres (CASANOVAS 1932: 166).

¹¹ Consta com a catedràtic de retòrica i erudició a la Universitat i al Col·legi de Lleida. Havent nascut a Forques (al Rosselló aleshores encara català) el 1642, ingressà a la Companyia de Jesús el 1660. Pertanyia al Col·legi de Girona el 1705 (ARSI, *Catalogus I Provinciae Aragoniae*, any 1705, fol. 18r), on va morir el 1725 (Fejér 1989: IV, 261). A l'arxiu de la Paeria es conserva un manuscrit de quatre pàgines que porta el seu nom (capsa 4) i que és un tractat acèfal on comença la *sectio 4^a: Impugnat alius defectiones termini*.

¹² GAYA MASSOT (1954: 168) diu que era mestre de retòrica a l'aula de majors durant el curs 1644–1645 (cf. el document que aporta a les pàgines 226–227). No he pogut identificar aquest jesuïta, que no sé si es podria relacionar amb un Salvador Abella que va morir a Osca el 1679 o amb un Vicenç Abella que va morir a València el 1647 (Fejér 1985: I, 2).

BIBLIOGRAFIA

ALONSO ASENJO (2006): J. Alonso Asenjo, "Teatro humanístico-escolar hispánico: relación de textos conocidos y de sus estudios y ediciones", *Voz y letra*, 17/1, p. 3-46.

CASANOVAS (1932): I. Casanovas, *Josep Finestres: estudis biogràfics*, Barcelona, Balmes.

FEJÉR (1985–1990): J. Fejér, *Defuncti secundi saeculi Societatis Jesé (1641–1740)*, Roma, Curia Generalitia S.J. – Institutum Historicum S.J. (5 vols.).

FERRER BENIMELI (1996): J. A. Ferrer Benimeli, *La expulsión y extinción de los jesuitas según la correspondencia diplomática francesa*, Zaragoza, San Cristóbal, Universidad de Zaragoza, Universidad Católica del Táchira, vol. II.

GAYA MASSOT (1954): R. Gaya Massot, *Los jesuitas en la Universidad de Lérida: Miscelánea de Trabajos sobre el Estudio General de Lérida*, vol. III, Lleida, IEL.

HENRÍQUEZ (1610): M. Henríquez, *Iosephea: Comedia escrita en Lérida en 1610* (M. Bajén, ed.), Lleida, Pagès editors, 1993.

MARTÍNEZ TORNERO (2010): C. A. Martínez Tornero, *Carlos III y los bienes de los jesuitas: la gestión de las temporalidades por la monarquía borbónica (1767–1815)*, Universidad de Alicante.

MENDIZÁBAL (1972): R. Mendizábal, *Catalogus defunctorum in renata Societate Iesu ab anno 1814 ad annum 1970*, Roma, Curiam Præpositi Generalicium.

OCHANDARENA (1907): J. Ochandarena, *Catálogo de los padres y hermanos pertenecientes a la Provincia de España de la Compañía de Jesús (1815–1863)*, Madrid, Gabriel López del Horno.

RIZOS (1998): C. Rizos, «Una égloga latina a lo divino del siglo XVIII», *Cuadernos de Filología Clásica: Estudios Latinos*, 14, p. 245–252.

RIZOS (2002): C. Rizos, «Un poema inèdit de Pere Ferrusola», *Miscel·lània Cerverina*, 15, p. 349–363.

RIZOS (2010): C. Rizos, «Un epos hagiogràfic latino del siglo XVIII dedicado a San Luis Gonzaga», *Florentia Iliberritana*, 21, p. 405–444.